

**RAQAMLI AXBOROT MAKONIDA O‘SPIRINLARNING XAVFSIZ
FAOLIYATINI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASHNING
KONTSEPTUAL TAMOYILLARINI ANIQLASH MUAMMONI HAL QILISHDA
TIZIMLI YONDASHUV**

Boltaeva Barnoxon Xomidjonovna

Toshkent farmasevtika instituti Ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti

Annotatsiya. *Ushbu maqolada raqamli axborot makonida o'spirinlarning xavfsiz faoliyatini psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlashning kontseptual tamoyillarini aniqlash muammoni hal qilishda tizimli yondashuv kontseptual tamoyillari yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *Mobillik, raqamli muhit, raqamli axborot, motivatsiya, intellectual, psixologik, xavfsiz faoliyat*

**СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К РЕШЕНИЮ ПРОБЛЕМЫ
ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ПРИНЦИПОВ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ
И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ БЕЗОПАСНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПОДРОСТКОВ В ЦИФРОВОМ ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ**

Аннотация. *В данной статье рассматриваются концептуальные принципы систематического подхода к решению проблемы определения концептуальных принципов психолого-педагогической поддержки безопасной деятельности подростков в цифровом информационном пространстве.*

Ключевые слова: *Мобильность, цифровая среда, цифровая информация, мотивация, интеллектуальная, психологическая, безопасная деятельность.*

**A SYSTEMATIC APPROACH TO SOLVING THE PROBLEM OF DEFINING
CONCEPTUAL PRINCIPLES OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL
SUPPORT OF ADOLESCENTS' SAFE ACTIVITIES IN THE DIGITAL
INFORMATION SPACE**

Abstract. *This article discusses the conceptual principles of a systematic approach to solving the problem of identifying the conceptual principles of psychological and pedagogical support for the safe activities of adolescents in the digital information space.*

Keywords: *Mobility, digital environment, digital information, motivation, intellectual, psychological, safe activities.*

Kirish: Axborot makonida o'smirlar va yoshlar faoliyatini psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashning tegishli tamoyillariga rioya qilish orqali raqamli makonning yosh avlodga ta'sirining ko'plab potentsial salbiy omillaridan qochish mumkin. Ushbu tamoyillar ta'limni axborotlashtirish muammolarining yangiligi tufayli ishlab chiqilmoqda.

Raqamli axborot maydoni, aslida, hududiy va vaqt chegaralari bo'lmagan makon, axborot hajmining o'sishi uchun cheklovlarsiz makon sifatida, o'z foydalanuvchisi-sub'ektiga nafaqat haqiqiy va raqamli (virtual) olamlarni bilish, balki individual xususiyatlarni namoyish etish, o'zini anglash, dunyodagi o'rni. Axborot tarkibini yaratish va qayta ishlash uchun kosmosning boshqa sub'ektlari bilan o'zaro aloqada foydalanuvchi o'zining shaxsiy va kognitiv fazilatlarini rivojlantiradi. Shunday qilib, raqamli makon o'z mohiyatiga ko'ra ko'p madaniyatli katta ta'lim salohiyatiga ega.

Asosiy qism: Axborot makonini mazmuni va tuzilishida dinamik ravishda o'zgarib turadigan haqiqiy va raqamli bo'shliqlarning sinkretik birligi sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Raqamli axborot maydoni bir qator xususiyatlarga ega. Haqiqatdan farqli o'laroq: u inson tomonidan yaratilgan va u tomonidan ishlab chiqilgan; ushbu makonning tarkibi Real dunyo ob'ektlarining ikkala modelidan (qo'l bilan yaratilmagan ob'ektlar va moddiy va ma'naviy madaniyat ob'ektlari) va faqat virtual mavjud ob'ektlardan iborat; elektron kompyuter tomonidan ma'lumotlarni taqdim etish va qayta ishlashning o'ziga xos xususiyatlari tufayli barcha tarkib raqamlashtirilgan, diskret raqamli ma'lumotlar. "Texnogenlik" asosida "raqamli axborot muhiti" va "raqamli axborot maydoni" toifalari sinonimdir. Ob'ektlilik/sub'ektivlik darajasiga ko'ra, raqamli makon va muhit, shubhasiz, farqlanishi kerak; bunda raqamli axborot muhitini raqamli axborot makoniga kiritish haqida gapirish mumkin.

Shu bilan birga, raqamli axborot maydoni yosh avlodning tarmoqdagi faoliyati va tarkibni iste'mol qilish uchun potentsial xavflidir. Zamonaviy yoshlar uchun raqamli makon nafaqat haqiqiy dunyoni to'ldiradi, balki kundalik hayotga singib ketgan, asosan yoshlarning dunyoqarashini belgilaydi. Haqiqat va Virtuallikning yuqori darajadagi integratsiyasi yoshlarda yolg'on, haqiqatga bog'liq bo'lmagan cheksiz erkinlik tuyg'usini, global tarmoqdagi faoliyatning nazoratsiz tuyg'usini, haddan tashqari o'ziga ishonchni keltirib chiqaradi. O'smirlar axborot tarmog'ining salbiy ta'siriga ko'proq moyil: ular bolalarga qaraganda ko'proq vaqtga ega, o'z hordiq chiqarishadi, bo'sh vaqtlarini global tarmoqda nazoratsiz o'tkazadilar; yoshlar, qoida tariqasida, raqamli ma'lumotlarni xavfsiz qayta ishlash va iste'mol qilish bo'yicha tajribaga ega.

Raqamli axborot makonida o'spirinlarning axborot xavfsizligini ta'minlash taktikasining ushbu xususiyatlari ushbu muammoni hal qilishda psixologik va pedagogik yondashuvning

kontseptual ahamiyatini ta'kidlaydi. Psixologik va pedagogik usullar o'smir bolalarning axborot xavfsizligini ta'minlashning eng samarali choralari sifatida taqdim etiladi. O'smirlarning axborot tarmog'ining mumkin bo'lgan salbiy ta'siriga qarshi turishga ichki tayyorgarligini shakllantirish, birinchi navbatda, global tarmoq va mahalliy resurslar tarkibi bilan xavfsiz ishlash tajribasini psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash, uning etariligi va ob'ektivligini baholash tajribasi, tarmoq resurslari, umuman faoliyat orqali xavfsiz o'zaro ta'sir o'tkazish tajribasini shakllantirishni o'z ichiga oladi

Shaxsning axborot xavfsizligini tushunish va raqamli makonning shaxsga mumkin bo'lgan salbiy ta'sirining aniqlangan turlarini hisobga olgan holda, raqamli axborot makonidagi o'spirinlarning axborot xavfsizligini psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash deganda, o'spirin bolalarda raqamli axborot makonining potentsial salbiy ta'siriga qarshi turishga tayyorlik va qobiliyatni shakllantirishga qaratilgan psixologik va pedagogik xarakterdagi profilaktika, operativ va tuzatish choralari tizimini tushunish maqsadga muvofiqdir..

O'smirlarda shaxsning axborot xavfsizligini tushunishga kompleks yondashuvni hisobga olgan holda psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash orqali raqamli axborot makonining potentsial salbiy ta'siriga qarshi turishga tayyorlik va qobiliyatni shakllantirish jarayoni kontseptual printsiplar tizimiga tayanishni talab qiladi. Tizimning asosiy printsiplari quyidagicha ifodalanadi:

- o'smirlarda raqamli resurslardan xavfsiz foydalanish tajribasini shakllantirishning ob'ektiv zarurati printsiipi. Ushbu tamoyil o'smirlarda raqamli resurslardan xavfsiz foydalanish ko'nikmalarini maqsadli shakllantirishni, raqamli axborot makonining potentsial tahdidlariga nisbatan ongli ravishda etarli xatti-harakatlarni tarbiyalashni o'z ichiga oladi;

- global tarmoqdagi o'spirinlar faoliyatining axborot xavfsizligini ta'minlashda sub'ektivlik printsiipi. Printsiip aksiologik va antropologik yondashuvlar g'oyalari asosida o'spirinlarning axborot-kommunikatsiya faoliyatini qo'llab-quvvatlash jarayonini qurishga qaratilgan;

- raqamli makonda o'spirin bolalar faoliyatiga psixologik va pedagogik ta'sirning integrativligi va tizimli printsiipi. Printsiip manfaatdor institutlarning pedagogik o'zaro ta'sirini, pedagogik tizimning barcha imkoniyatlarini global tarmoqdagi o'spirinlar faoliyatini muntazam ravishda kuzatib borishni talab qiladi;

- raqamli makonda o'z faoliyatining axborot xavfsizligini ta'minlashda o'spirinlarning kumulator progressiv rivojlanishini hisobga olish printsiipi. Printsiip, bir tomondan, o'spirinlarning shaxsiy xususiyatlarini (shu jumladan axborot madaniyati darajasini) shaxsiy hisobga olish talabini, boshqa tomondan, axborot makonidan foydalanuvchi sifatida o'spirinlarning shaxsiy madaniyatini rivojlantirishga hissa qo'shadigan ta'lim strategiyalari, mazmuni, modellari va texnologiyalarini tanlash talabini belgilaydi;

- bolalar va o'smirlar faoliyatining axborot xavfsizligi choralari loyihalash va amalga oshirish sohasida pedagog kadrlarning kasbiy kompetentsiyasini ta'minlash printsipli. Ushbu tamoyil raqamli makonda bolalar va o'spirinlar faoliyatini samarali qo'llab-quvvatlash uchun o'qituvchilar tarkibini maqsadli tayyorlash va muntazam ravishda takomillashtirishni o'z ichiga oladi.

Xulosa: Zamonaviy hayotning haqiqatlari, maktab o'quvchilarini masofaviy o'qitish shakllariga universal o'tishning taniqli so'nggi amaliyoti raqamli axborot makonining yosh avlodga ta'sirining mumkin bo'lgan salbiy omillarini tezkor har tomonlama tahlil qilish, shu asosda yoshlarni axborot muhofazasining samarali tizimini loyihalash va amalga oshirish zarurligini aniqladi. Raqamli axborot makonida o'spirinlarning axborot xavfsizligini ta'minlash tizimli yondashuvni, barcha manfaatdor institutlarning sa'y – harakatlarini birlashtirishni, ushbu muhitdan foydalanuvchi barcha sub'ektlarning manfaatlarini hisobga olishni talab qiladi. Ko'p jihatdan, o'spirinlarning axborot xavfsizligini ta'minlash tushuntirish choralari amalga oshirishga, yosh avlodning axborot tahdidlariga psixologik barqarorligini shakllantirishga, axborot tarmog'idagi faoliyat tajribasini shakllantirishga asoslangan bo'lishi kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Boltaeva B. A MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENT SELF-LEARNING COMPETENCIES IN A CREDIT-MODULE SYSTEM //Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований. – 2024. – Т. 4. – №. 11 Special Issue. – С. 330-336.

2. Boltaeva, Barnoxon. "A MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENT SELF-LEARNING COMPETENCIES IN A CREDIT-MODULE SYSTEM." Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований 4.11 Special Issue (2024): 330-336.

3. Boltaeva, B. (2024). A MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF STUDENT SELF-LEARNING COMPETENCIES IN A CREDIT-MODULE SYSTEM. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 4(11 Special Issue), 330-336.

4. Xusanxonov A., Boltayeva B. TIBBIY VA FARMATSEVTIKA SOHASIDA TA'LIM ISLOHOTLARI JARAYONIDA GUMANITAR VA ANIQ FANLARNING VAZIFASI //Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований. – 2024. – Т. 4. – №. 11 Special Issue. – С. 314-318.

5. Xusanxonov, Azizxon, and Barno Boltayeva. "TIBBIY VA FARMATSEVTIKA SOHASIDA TA'LIM ISLOHOTLARI JARAYONIDA GUMANITAR VA ANIQ FANLARNING VAZIFASI." Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований 4.11 Special Issue (2024): 314-318.

6. Xusanxonov, A., & Boltayeva, B. (2024). TIBBIY VA FARMATSEVTIKA SOHASIDA TA'LIM ISLOHOTLARI JARAYONIDA GUMANITAR VA ANIQ FANLARNING VAZIFASI. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 4(11 Special Issue), 314-318.

7. Sheraliyev J., Boltayeva B. DORI VOSITALARIGA QARAMLIK: PSIXOLOGIK SABABLAR VA OQIBATLAR //Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований. – 2024. – Т. 4. – №. 11 Special Issue. – С. 266-269.

8. Sheraliyev, Javohir, and Barno Boltayeva. "DORI VOSITALARIGA QARAMLIK: PSIXOLOGIK SABABLAR VA OQIBATLAR." Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований 4.11 Special Issue (2024): 266-269.

9. Sheraliyev, J., & Boltayeva, B. (2024). DORI VOSITALARIGA QARAMLIK: PSIXOLOGIK SABABLAR VA OQIBATLAR. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 4(11 Special Issue), 266-269.